

Recenzja pracy doktorskiej mgr. Tomasza Słapczyńskiego pt.:
„European Bank for Reconstruction and Development since 1991”
napisanej pod kierownictwem naukowym Prof. dr. hab. Marka Pietrasia

Przedłożoną do recenzji pracę doktorską mgr. Tomasza Słapczyńskiego oceniam z punktu widzenia następujących kryteriów:

1. Kryterium wyboru tematu rozprawy.

Recenzowana praca doktorska podejmuje problem działalności Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju (European Bank for Reconstruction and Development – EBRD) począwszy od 1991 roku. To instytucja międzynarodowa powołana przez państwa Europy Zachodniej z myślą o wspieraniu procesu transformacji ustrojowej w Europie Środkowej i Wschodniej po obaleniu komunizmu w 1989 roku i rozpadzie Związku Radzieckiego pod koniec 1991 roku. Jej misja nie ograniczała się tylko do udzielania wsparcia finansowego, ale obejmowała również pomoc i doradztwo w dziedzinie transformacji ustroju gospodarczego państw postkomunistycznych oraz ich integracji z gospodarką światową i Europy Zachodniej.

Ponad 30 letni okres działalności tej ważnej instytucji jest doskonałą okazją dla ukazania jej dorobku i oceny działalności w postaci pracy doktorskiej. Dlatego wybór takiego tematu rozprawy doktorskiej uważam za uzasadniony.

2. Kryterium, założeń badawczych.

Założenia badawcze recenzowanej pracy zostały przedstawione we wstępie liczącym 20 stron (s. 12-32). Ogólnie rzecz biorąc jego struktura tematyczna i problemowa jest obszerna i zawiera wszystkie elementy jakie są wymagane przy tego rodzaju projektach badawczych na stopień naukowy.

Doktorant identyfikuje problem badawczy dysertacji jako próbę analizy wpływu EBRD na rozwój ekonomiczny i demokratyzację państw, a w szczególności Polski (s. 13). Na następnej stronie cel badawczy formułuje w następujący sposób: badanie procesu funkcjonowania banku w środowisku międzynarodowym, jego normatywne podstawy, status i inne międzynarodowe porozumienia o współpracy gospodarczej między państwami Zachodu i państwami poradzieckimi.

Oceniając pozytywnie takie sformułowanie należy jednak zauważyć, że został on nadmiernie rozbudowany poprzez objęcie analizą innych międzynarodowych instytucji jak 6-7, 6-8, 6-20, Komisję Europejską.

W tym miejscu nasuwa się jeszcze jedna uwaga dotycząca regionu odniesienia działalności ERBD ponieważ doktorant posługuje się na przemian terminami: Europa Środkowa, Europa Środkowo – Wschodnia, państwa poradzieckie, których treści znaczeniowe się nie pokrywają.

W następnej sekwencji wstępu doktorant formułuje pięć pytań badawczych (s. 14). Umiejętność stawiania pytań badawczych jest niezbędnym elementem pracy badawczej i jest

przedmiotem oceny w recenzjach. W recenzowanej pracy doktorskiej postawiono pięć pytań badawczych. Treść pierwszych trzech pytań pokrywa się ponieważ odnoszą się one do porównania ERBD z innymi organizacjami międzynarodowymi. Kluczowe jest pytanie numer cztery, które bezpośrednio odnosi się do deklarowanych celów. Pytanie piąte dotyczące korzyści państw Zachodu uważam za zbędne.

Na stronie 15 doktorant formułuje trzy hipotezy badawcze. Kluczowe znaczenie ma trzecia hipoteza, która jest logicznie powiązana z deklarowanymi celami i pytaniem badawczym. Hipoteza oznaczona jako pierwsza, która dotyczy specyfiki międzynarodowego finansowania, powinna mieć charakter pomocniczy. Natomiast hipoteza druga jest całkowicie zbędna, ponieważ jej treść nie koresponduje z celami i pytaniami badawczymi.

Na s. 16 wstępu zaprezentowano założenia badawcze. Są one bardzo dobrze merytorycznie sformułowane. Problem w tym, że powinny być umieszczone na samym początku wstępu jako element identyfikacji przedmiotu badania recenzowanej pracy doktorskiej. Podobnie rzecz ma się z prezentacją stanu badań w literaturze przedmiotu, którą doktorant umieścił pod koniec wstępu s. 27-28. Zgodnie z obowiązującymi standardami stan badań powinien być omówiony na początku wstępu.

Doktorant we wstępie na s. 17-26 przedstawił metodologię badań zastosowaną w pracy doktorskiej. W sposób kompetentny zaprezentowano w niej modele teoretyczne oraz metody badań zastosowane w pracy. Do tego aspektu nie wnoszę żadnych uwag i oceniam je bardzo pozytywnie.

3. Kryterium sposobu rozwiązania problemu badawczego.

Recenzowaną pracę doktorant podzielił na pięć rozdziałów. Ich tytuły są sformułowane w sposób przejrzysty i są logicznie powiązane tworząc spójną całość. Są one i to jest najważniejsze, powiązane z przyjętymi założeniami badawczymi. Nie oznacza to jednak pewnych rozbieżności z nimi. Lektura treści tych pięciu rozdziałów dowodzi również, że autor pracy doktorskiej wychodzi poza ramy analizy nie mówiąc już o powtórzeniach pewnych wątków.

Tak więc rozdział pierwszy podnosi problem specyfiki ERBD. Ujawnia się tu problem dyscypliny w posługiwaniu się pojęciami, ponieważ ERBD ujmuje się jako reżim międzynarodowy i organizację międzynarodową. W innym miejscu mówi się o tym, że EBRD jest wielostronnym bankiem rozwoju, a w innym, że międzynarodową organizacją finansową.

Rozdział drugi, noszący tytuł „Geneza i determinanty EBRD” składa się z dwóch podrozdziałów.

Podrozdział pierwszy (s. 60-80) poświęcony genezie EBRD jest rozwinięciem i powtórzeniem treści z rozdziału pierwszego, w którym odniesiono się do aspektów genezy tej organizacji międzynarodowej.

Podrozdział drugi (s. 80-101) zatytułowany „Determinanty EBRD” przynosi interesującą analizę w kategoriach „przyczyna – efekt”. Na s. 88 doktorant pisze, że determinanty EBRD to zmienne niezależne. Na następnych stronach są one sukcesywnie prezentowane. W moim przekonaniu w tekście nie uwzględniono kluczowej z nich, a mianowicie oddziaływania ideologii liberalnej zgodnie z którą państwa Europy Środkowej i cały obszar poradziecki miały być włączone do ładu liberalnego opartego na liberalnej demokracji i gospodarce rynkowej. Ten ideologiczno – polityczny aspekt został omówiony dopiero w rozdziale IV na s. 187-204.

Ważną zmienną niezależną, którą warto byłoby również uwzględnić, to dążenia państw regionu Europy Środkowej do integracji z Zachodem – co przejawiało się w gotowości do przeprowadzenia prorynkowych reform i ustanowienia instytucji demokratycznych. Towarzyszyła temu intensywna debata o procesie transformacji i wyborze optymalnych metod reform gospodarczych i politycznych. Ważną zmienną były również koszty ekonomiczne i społeczne procesu transformacji.

Rozdział trzeci poświęcony jest analizie struktury wewnętrznej EBRD w postaci podstaw prawnych, struktury organizacyjnej i międzynarodowej struktury. To bardzo dobry i wewnętrznie spójny rozdział.

Rozdział czwarty (s. 140-222) jest najbardziej obszerny w całej recenzowanej pracy, a jego treść reprezentuje wysoki poziom merytoryczny. Jako recenzent zgłaszam jednak dwie krytyczne uwagi. Pierwsza ma charakter merytoryczny i odnosi się do podrozdziału 4.1, w którym omawiane są aktywności EBRD w poszczególnych państwach Europy Środkowej i Wschodniej, Bałkanów, Rosji, państw kaukaskich, państw Azji Środkowej, a nawet wschodniego regionu Morza Śródziemnego. Zakres geograficzny tej aktywności znacząco wykracza poza deklarowany we wstępie zamiar zbadania wpływu EBRD na państwa Europy Środkowo – Wschodniej.

Druga uwaga dotycząca treści rozdziału czwartego ma charakter techniczny i odnosi się do sporządzania tabel, których tytuły są niepełne, ponieważ nie zawierają miar, wartości w poszczególnych walutach, udziału w procentach. Na przykład tabela 3 (s. 144) zawiera kolumnę oznaczoną jako liczba, ale czego?

Rozdział piąty podejmuje problem efektywności EBRD. Zawiera on wiele informacji o charakterze technicznym, które dają całościowy obraz aktywności EBRD. Bardzo dobrze należy ocenić podrozdział dotyczący Polski.

Podsumowanie pracy doktorskiej liczy tylko 7 stron i odnosi się do weryfikacji przyjętych hipotez. Sposób, w jaki to zostało przeprowadzone nie budzi zastrzeżeń. Wnioskowanie jest logiczne i jest efektem empirycznego wywodu w poszczególnych rozdziałach.

Niemniej jednak, nie można oprzeć się wrażeniu, że konkluzje ujęte są nazbyt skromne i pomijają ważnego aktora jakim jest Rosja. Z bogatych danych empirycznych zawartych w rozdziale czwartym wynika, że aż do 2013 roku Rosja była największym beneficjentem finansowania ze środków EBRD, co w porównaniu do Ukrainy było sumą wielokrotnie większą. Gdyby doktorant odniósł się do tej kwestii, byłoby to z korzyścią dla jakości wniosku.

Konkluzja.

Praca doktorska autorstwa mgr. Tomasza Słapczyńskiego jest udanym przedsięwzięciem badawczym ze względu na wybór tematyki badawczej.

Sama praca ma charakter analityczny dzięki zastosowaniu właściwych narzędzi badawczych-co nadaje jej wysoki poziom merytoryczny.

Dowodzi ona, że doktorant opanował umiejętności badawcze, czego potwierdzeniem jest wstęp, gdzie przyjęto logiczne i kompetentne założenia badawcze wedle których w sposób zdyscyplinowany zrealizowano badania. W warstwie empirycznej praca prezentuje się bardzo dobrze, ponieważ autor wykorzystał adekwatne źródła i dane.

Recenzowana praca doktorska autorstwa mgr. Tomasza Słapczyńskiego spełnia merytoryczne i formalne kryteria stawiane pracom doktorskim. Sam zaś doktorant potwierdził, że opanował w bardzo dobrym, stopniu umiejętności prowadzenia pracy badawczej.

Biorąc powyższe pod uwagę wnioskuję jednoznacznie o dopuszczenie Pana mgr. Tomasza Słapczyńskiego do następnego etapu w przewodzie doktorskim.

Mariusz Fokiel